

5. Кочетков О. В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О. В. Кочетков, Р. В. Марков // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 142-148.

УДК 338.43:316.422

СУЧАСНА ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АПК

Подаков Є.С. – к.е.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Найважливіша складова частина економіки більшості держав - агропромисловий комплекс (АПК), де виробляється життєво важлива для суспільства продовольча продукція і зосереджено величезний економічний потенціал. Розвиток АПК, що ґрунтується на вітчизняній продукції і сировині, значною мірою визначає рівень соціально-економічних відносин у суспільстві, продовольчої безпеки держави. На підприємствах, які працюють на село, рівень рентабельності практично завжди значно вищий, ніж у сільському господарстві. При стабільному стані економіки один селянин забезпечує роботою 7-8 працівників інших галузей із заробітною платою значно вищою, ніж в аграрному секторі.

Сільське господарство - найменш доходна галузь світової економіки. Навіть у сприятливих природних умовах вона може функціонувати стабільно і прибутково лише за значної підтримки держави. У результаті аграрної реформи в країні сформовано багатоукладне ринкове сільське господарство. Тим часом лібералізація економіки, не доповнена заходами державного регулювання, поспішність, а нерідко і помилковість вибору пріоритетів у проведенні реформ, скорочення бюджетної підтримки, кредитна й податкова політика, яка не враховує специфіку аграрного виробництва, та ряд інших факторів призвели АПК до кризи.

Досвід інших країн свідчить, що у такому становищі не обійтися без органічного поєднання заходів державного регулювання і підтримки на всіх рівнях управління з одночасним усебічним використанням внутрішніх резервів галузі. Звичайно, основне навантаження в становленні АПК припадає безпосередньо на товаровиробників. Реальна державна підтримка агросфери сприятиме зростанню вітчизняного виробництва, забезпеченню країни власними продовольчими товарами. Це - один з пріоритетних напрямів економічної політики в багатьох країнах світу, який розглядається як необхідний інструмент аграрної політики в умовах ринку.

На сьогодні важливу роль для України відіграє сільське господарство, розвиток якого в свою чергу, залежить від активної державної підтримки. Саме держава прийняттям законів усуває негативні тенденції та сприяє позитивній динаміці розвитку сільського господарства. Як свідчить зарубіжний досвід, державна підтримка є обов'язковим компонентом аграрної політики.

Стан вивчення проблеми. Питання необхідності державної підтримки, пошуку джерел фінансування аграрного сектору, зокрема сільськогосподарських підприємств неодноразово висвітлювалась у працях таких науковців, як М. Дем'яненко, П. Саблука, В. Ситника, О. Шпичака, В. Андрійчука, Л. Мармуль, В. Месель-Веселяка. Однак, незважаючи на високий рівень дослідження, існує чимало проблемних питань, які вимагають подальшого вивчення.

Завдання і методика досліджень. Основними завданнями даного дослідження є аналіз сучасної державної підтримки в аграрному секторі України як фактора підвищення конкурентоспроможності.

Методологічною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених і законодавчі акти з питань державного регулювання в аграрному секторі країни. Методичною базою дослідження стали загальнонаукові економічні методи.

Результати досліджень. Після вступу України до світової організації торгівлі, посилилися вимоги до сільськогосподарської продукції, яку зможуть виготовляти тільки конкурентоспроможні підприємства. Саме такі підприємства зможуть використовувати переваги міжнародного співробітництва у інвестуванні, кредитуванні, сертифікації, страхуванні, науково-технічному забезпеченні сільськогосподарського виробництва та реалізації продовольчих товарів. Однак, підприємства не зможуть досягти відповідного рівня конкурентоспроможності без втручання держави.

Нині в Україні державна підтримка сільського господарства регулюється Законами України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року», Указами Президента України «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» (2000 р.), «Про заходи щодо розвитку аграрного ринку» (2004 р.), «Комплексною програмою підтримки села на період до 2015 року». Цільове програмне фінансування здійснюється на основі Закону України «Про державний бюджет України», згідно з яким у 2012 році на пряму підтримку сільського господарства планувалося витратити лише 33 % загального обсягу аграрного бюджету, що є одним з найнижчих показників за останні роки. Для порівняння, в 2007 р. і 2008 р. на пряму підтримку аграріїв витрачали, відповідно, 63% і 57 % аграрного бюджету. Якщо порівнювати в грошовому еквіваленті, то у 2012 р. витратити на пряму підтримку сільськогосподарських виробників удвічі менші, ніж у 2008 р., і на 3 % менші, ніж у 2011 р.

Як бачимо, таке фінансування галузі вкрай незадовільне і це спричинено в наслідок розпорошеності державних коштів за різноманітними програмами та окремими заходами, незабезпечення на ринку однакових економічних умов, недосконалості механізмів підтримки, нерационального використання бюджетних коштів, відсутності довгострокової стратегії та вибору пріоритетів ринку, ненадходження коштів до безпосереднього виробника.

Даний фактор, в свою чергу, впливає на інноваційний розвиток сільського господарства, оскільки виробники самостійно не здатні сприяти зростанню технічного рівня аграрного виробництва, впроваджувати ресурсозберігаючі та

чисті технології, вводити систему консультування як з вітчизняними, так і з іноземними сільськогосподарськими виробниками.

Державно-правове регулювання сільського господарства становить собою сукупність заходів щодо визначення системи органів державного управління в аграрній сфері, прийняття й виконання аграрно-правових актів, закріплення певних повноважень цих органів. В аграрній сфері вживаються такі поняття як "управління" і "регулювання". Різниця між цими поняттями полягає в широті впливу на певні види суспільних відносин. Регулювання безпосередньо не пов'язане з підпорядкуванням, але припускає управлінський вплив. Вживання в законодавстві термінів "управління", "регулювання" засвідчує ширину і глибину втручання державних органів у ту чи іншу сферу.

Регулювання визначає напрям діяльності декількох систем галузевих органів, постановку загальних питань, а управління забезпечує безпосередній вплив на підприємства й установи, тобто такий вплив, коли між суб'єктом і об'єктом управління немає проміжних ланок. Управління, яке не має безпосереднього характеру, стає регулюванням. Ознаками державного регулювання відносин в аграрній сфері є: його державно-правовий характер; в ньому виявляється внутрішня функція держави; його зміст — підтримка у певному режимі грошово-фінансової системи; регулювання витрат держави і життєвого рівня населення; регулювання соціальної інфраструктури; регулювання зовнішньоекономічних зв'язків; регулювання на макрорівні структури виробництва; розробка організаційно-економічних заходів щодо охорони навколишнього середовища та ін. Принципи державного регулювання сільського господарства, як правило, відображені в діючій правовій системі: одні з них безпосередньо зафіксовані в правовій нормі; інші потрібно виводити із загального напряму правового регулювання взаємин суб'єктів; треті закріплені в локальному законодавстві; четверті хоча й не дістали конкретного відображення в законодавстві, але є такими, що проймають систему законів і норм. Одним з них є створення однакових умов для розвитку всіх форм власності. Законодавство встановлює як рівність суб'єктів права власності, так і паритет форм господарювання, організованих на базі різних форм власності. Усі суб'єкти сільськогосподарського виробництва мають право провадити виробничу діяльність з метою одержання прибутку, який формує принцип волі підприємницької діяльності. Однак воля підприємницької діяльності передбачає не тільки незалежну практичну реалізацію цілей сільськогосподарських товаровиробників, але й визначення певних прав і обов'язків цих виробників, а також визначення статусу органів влади і управління в сфері сільськогосподарської діяльності. Крім наведених, велике значення мають принципи законності, поєднання галузевого й територіального розвитку, єднання і диференціації у підході до суб'єктів сільськогосподарської діяльності, взаємодії і взаємоузгодження діяльності всіх підприємств агропромислового комплексу, принцип досягнення кінцевих результатів у сільськогосподарському виробництві. Вони не є вичерпними у зв'язку з розвитком як аграрного сектора економіки загалом, так і самої системи державного регулювання сільського господарства зокрема.

Цього року Верховна Рада відхилила Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" з пропозиціями Президента України від 6 серпня (№0980). Як зазначається

у висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради на пропозиції Президента до відповідного закону, Президент України пропонує відхилити прийнятий Верховною Радою 4 липня Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про державну підтримку сільського господарства України”.

Зокрема, це пояснюється тим, що запропонований у ньому механізм реалізації чи безоплатної передачі Аграрним фондом об'єктів державного цінового регулювання з державного інтервенційного фонду визначеному постачальнику є таким, що порушує конституційні принципи конкуренції, суперечить Бюджетному кодексу України, містить ризики застосування корупційних схем при розпорядженні об'єктами державного цінового регулювання та може призвести до непрогнозованих втрат бюджетних коштів.

Крім належного фінансування, система державної підтримки сільського господарства потребує розв'язання проблем, які стосуються страхової, кредитної та цінової діяльності.

Відсутність гнучких систем страхування підприємницьких ризиків інвесторів, спеціалізованих страхових компаній, орієнтованих на захист малого бізнесу з іноземними інвестиціями при мінімальних тарифах і податкових пільгах, достатнього страхового захисту підприємців від різних ризиків, гарантійно-заставних фондів продовжує відштовхувати інвесторів. Більше того, в Україні страхування займає незначне місце у загальній системі страхування, оскільки є не розвиненим та ризиковим для страховиків і досить дорогим для підприємства. Крім того, недовіра потенційних страхувальників до страхової компанії, недостатній рівень кваліфікації працівників страхових компаній, недосконалість страхового законодавства, висока вартість страхової премії для страхувальника зумовлюють ряд причин недостатнього формування агрострахування.

Зокрема, таке важливе джерело фінансування як кредитна діяльність має ряд проблем. Сільськогосподарським підприємствам порівняно з підприємствами інших галузей складніше одержати доступ до кредитних ресурсів із таких причин: високі процентні ставки, низька рентабельність і нестабільний рух готівкових коштів у сільському господарстві, правове неврегулювання питань власності на землю, непрозорість ринку, відсутність стабілізаційних фондів, зовнішнього або міжнародного фінансування та страхування ризиків, уніфікованої банківської політики, неналежне управління в середовищі кредиторів. Через такі фактори частка кредитів комерційних банків у загальній структурі кредитування була низькою. Зважаючи на це, в кредитній системі необхідно встановити диференційовані строки видачі короткострокових кредитів підприємствам галузей, підвищити зацікавленість комерційних банків у вкладенні кредитних ресурсів у сільськогосподарське виробництво через пільгове оподаткування, створити спеціальний кредитний фонд для покриття різниці між пільговими і діючими процентними ставками по кредитах, які надаються на пільгових умовах сільськогосподарським товаровиробникам.

Згідно із Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», держава здійснює регулювання гуртових цін окремих видів сільськогосподарської продукції, встановлюючи мінімальні та максимальні закупівельні ціни, а також застосовуючи інші заходи, визначені цим Законом,

при дотриманні правил добросовісної конкуренції. За період 2008–2012 р. об'єктами державного цінового регулювання були пшениця, жито, ячмінь, кукурудза, цукор, борошно, молоко сухе, гречка, масло вершкове, горох, овес, просо. Проте встановлені обмеження не зупиняють ріст цін на стихійних ринках, що говорить про неналежне регулювання та контроль ціноутворення.

Висновки. Отже, державна підтримка сільськогосподарських підприємств вкрай необхідна, однак ряд невирішених проблем відображаються на результатах її діяльності. Тому, перш за все необхідно врегулювати належне фінансування та правильний його розподіл, створити більш сприятливі умови для інвестування з метою акумуляції коштів в пріоритетні сфери діяльності підприємства, удосконалити механізм підтримки кредитування сільськогосподарських виробників, перетворити систему агрострахувань в джерело майнового захисту, регулювати ціни на сільськогосподарську продукцію не тільки сільськогосподарських виробників, а й в ланцюгах посередницьких структур. Тільки за належної державної підтримки в Україні є можливість сприяти розвитку конкурентоспроможності сільського господарства, та сільськогосподарських підприємств зокрема, на міжнародних ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3–9.
2. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 67–75.
3. Чорна Н.П. Модернізація і реконструкція сільського господарства та села / Н.П. Чорна // Інноваційна економіка. – 2010. – № 18. – С. 163–168.
4. Калетнік Г.М. Державна фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників / Г.М. Калетнік, Н.В. Пришляк // Економіка АПК. – 2010. – № 8. – С. 52–55.

УДК 330.341.1

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМ СТРУКТУРНИХ ДИСБАЛАНСІВ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Потравка Л.О. - к.е.н., доцент ХДАУ

Постановка проблеми. Структурні диспропорції секторальної структури національної економіки за видами економічної діяльності є узагальненою характеристикою якісного рівня розвитку економічної системи в цілому. Незважаючи на високі темпи економічного зростання 2001-2007 рр., відбулося формування вразливої структури економіки з переважною питомою вагою